

Roma Songailaitė

Tytuvėnų švč. Mergelės Marijos bažnyčia ir bernardinų vienuolynas

2015 m. įgyvendinant projektą „Tytuvėnų švč. Mergelės Marijos bažnyčios (UK 21847) (Kelmės r., Tytuvėnai, Maironio g. 2A) restauravimas ir pritaikymas viešojo kultūrinio turizmo reikmėms, II etapas – eksterjeras“ buvo vykdomi detalieji tyrimai (4 atkarpose, iš viso 127,5 m² plote). Jie sutelkti projektinėje vietoje, bažnyčios pastato lauko perimetru (bendras ilgis apie 76,5 m) bei vienuolyno kiemelio Š dalyje, kurioje suplanuota įrengti 70 cm pločio kvėpuojančią nuogrindą ir pamatų hidroizoliaciją.

Tytuvėnai žinomi nuo XIV a. pabaigos, jau 1500 m. minimas Tytuvėnų dvaras, apie 3 km nutolęs nuo miestelio. XVI a. pradžioje Lietuvos didysis kunigaikštis Aleksandras Tytuvėnus, Kelmę ir kitas vietas kaip kraitį padovanojo buvusio Vilniaus vaivados Alekno Sudimantaičio dukrai Jadvygai. Pirmoji šv. Jurgio Tytuvėnų bažnyčia pastatyta 1555 m. (ji buvo ant šv. Jurgio kalnelio), prie jos kūrėsi miestelis. Apie 100 metų dvarą su miesteliu valdė daug savininkų.

1609 m. Andrius Valavičius, LDK vėliavininkas bei Žemaičių žemės teisėjas, nusipirko dvarą, miestelį ir gretimas žemes iš Kristupo Zienavičiaus, Brastos vaivados. 1613 m. pasikvietė vienuolius bernardinus, užrašė jiems žemės plotą, du tvenkinius ir 10 tūkst. auksinų pinigais. Iš Vilniaus ir Kauno atvykę 5 bernardinai apsigyveno prie senosios bažnyčios. 1614 m. birželio 20 d. pašventinus kertinį akmenį prasidėjo bažnyčios bei vienuolyno

statyba. 1614 m. mirus Andriui Valavičiui, dvaras atiteko jo broliams – Vilniaus vyskupui Eustachijui, Gardino bei Platelių seniūnui Povilui ir LDK išdininkui ir raštininkui, Upytės seniūnui, Pajūrio ir Gondingos tijūnui Jeronimui. Broliai perleido Jeronimui savo dvaro dalis, jis rūpinosi bažnyčios bei vienuolyno statybomis. Vienuolyno gyvenamasis namas, bažnyčia pastatyti iki 1633 m. Bažnyčia konsekruota 1635 m. lapkričio 1 d. Po Jeronimo Valavičiaus mirties 1636 m. dvaras atiteko Teklei Valavičiūtei, ištekėjusiai už Aleksandro Liudviko Radvilos (Mikalojaus Kristupo Radvilos Našlaitėlio sūnaus, Olykos–Nesvyžiaus linijos). Paskutinis Tytuvėnų šeimininkas (iki 1941 m.) buvo Eugenijus Riomeris.

Tytuvėnų švč. Mergelės Marijos bažnyčios ir bernardinų vienuolyno ansamblis (UK 975) yra valstybės saugomas paminklas. Bažnyčia (UK 21847) yra komplekso dalis, vienas įdomiausių ir didžiausių XVII–XVIII a. Lietuvos sakralinės architektūros pavyzdžių, turinčių gotikos, renesanso ir baroko stilių bruožų. Išskiriami keli jos statybos etapai. 1614–1635 m. sumūrytas bažnyčios tūris su vienu bokštu ir pradėtas vidaus įrengimas. 1733–1750 m. perdengtas bažnyčios stogas, baigtas statyti antras bokštas, perdažytas fasadas, remontuoti bažnyčios langai, tvarkytas vidus. 1764–1788 m. rekonstrukcijos metu bažnyčia įgavo dabartinę išvaizdą. 1798–1801 m. pastačius naujus ūkinius trobesius bei vartus, susiformavo galutinis vienuolyno teritorijos apstatymo vaizdas. Vienuolynas uždarytas po 1863 m. sukilimo, bažnyčia tapo parapine. Sovietmečiu vienuolyno pastatuose veikė žemės ūkio technikumai, vidurinės mokyklos internatas. Bažnyčia ir vienuolyno pastatai buvo restauruojami ir remontuojami 1961–1965 m. 2008 m. vienuolyno patalpose įkurtas piligrimų centras. 2012 m. sausio 26 d.

gaisro metu nukentėjo Šiaulių vyskupijos sakralinio meno muziejus bei komplekso pastatai.

Tikslios informacijos apie buvusias Tytuvėnų kapines nėra. B. Kviklys rašo, kad „Tytuvėnų kapinės buvo įruoštos šventoriuje. <...> Šventoriuje buvo Šventųjų laiptų koplyčia. Jos laiptų pakopose įtaisytos šventųjų relikvijos. Maldininkai per šiuos laiptus paprastai eidavo keliais. Šis paprotys yra išlikęs iki šiol“ (Kviklys B., *Mūsų Lietuva*, V., 1991, t. IV, p. 537). Šventųjų laiptų koplyčia tikriausiai pastatyta 1783 m. Iš istorinės medžiagos žinoma, kad XVII a. pradžioje bažnyčia su vienuolynu buvo statomi naujoje vietoje. Kapinės buvusios prie senosios Šv. Jurgio bažnyčios. Jose galėjo dar laidoti jau pastačius naują bažnyčią ir vienuolyną. Neaišku, koku metu kapinės buvo įrengtos Švč. Mergelės Marijos bažnyčios šventoriuje, kurias mini B. Kviklys. Nėra tikslios informacijos, kur buvo laidojami mirę vienuoliai. Miestelio katalikų kapinės galėjo būti įsteigtos XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje. Skirtingai pateikiama informacija kiek klaidina ir neleidžia iki galo išsiaiškinti buvusių senųjų Tytuvėnų laidojimo vietų.

Tytuvėnų Švč. Mergelės Marijos bažnyčios ir bernardinų vienuolyno ansamblis (UK 975) yra valstybės saugomas paminklas su nustatyta 8,22 ha dydžio teritorija. Archeologinių tyrimų šiame ansamblyje vykdyta nedaug. 2015 m. detaliųjų tyrimų metu nustatyta, kad prie pamatų jau anksčiau vykdyti žemės judinimo darbai, nors iki tyrimų pradžios archeologinėje literatūroje apie tai informacijos nerasta. Tarybiniu laikotarpiu, 1961–1965 m., šio komplekso restauravimo darbų metu apie vykdytus archeologinius tyrimus duomenų taip pat nėra. Restauravimu rūpinosi 1959–1970 m. klebonavęs Pranas Bastys (1915–1984). Jo daryti aprašai su fotonuotraukomis šiuo metu yra

1 pav. Atkasamas pamatas ties Š bokštu. 1965 m. rugpjūtis. P. Basčio nuotr.

Fig. 1. Exposing the foundation of the N tower. August, 1965

didelės išliekamosios vertės. Tytuvėnų parapijos klebonui Rimui Žaromskiui suteikus galimybę susipažinti su 1965 m. medžiaga „Tytuvėnų Švč. Panos Marijos angelų karalienės bažnyčios pamatų remonto“ fiksacija, šią duomenų spragą taip pat pavyksta dalinai užpildyti. Toliau pateikiamas nekeistas tekstas bei kelios iliustracijos iš klebono Prano Basčio užrašų.

Padėtis prieš remontą. Pamatų cokolis apie 120 cm aukščio nuo žemės, padengtas olandiškomis čerpėmis. Jos daugumoje nudaužytos. Ventilacijos angos užmūrytos iki minimumo (skylės 15x15 cm). Arčiau žemės matosi pamatų pagriuvimai. Kad tiksliau nustatyti pamatų stovį, šiaurinėje pusėje, skaitant nuo arkadų, ties trečiuoju langu, buvo atkasti pamatai 100 cm pločiu, gilyn iki 150 cm. Pasirinkta vieta žymiau apgedusi. Rasta kalkės palaidos, plytos supuvusios, akmenis laisvus į sieną – 70 cm gylio, – į žemę – iki 140 cm. Po kultūriniu sluoksniu, apie 20 cm gilyje rasta iš akmenų suklotas lėkštas lovelis apie 80 cm pločio. Akmenys rišamąja medžiaga nesujungti. Ties šiauriniu bokštu api-

2 pav. Tvirtinami pamatai ties presbiterija bažnyčios Š pusėje. 1965 m. rugsėjis. P. Basčio nuotr.

Fig. 2. The reinforcement of the foundation on the N side of the presbytery. September, 1965

pilti betonu (1 pav.). Tiek ventiliacijos angų apmūrijimai, tiek palopymai žemės paviršiaus srityje, tiek atmūrytos puskolonės presbiterijos

3 pav. Išrautas medis ties apsidės centrine dalimi. 1965 m. P. Basčio nuotr.

Fig. 3. The uprooted tree at the central part of apse. 1965

srityje šiaurinėje pusėje, tiek cokolio karnizinių plytų nukirtimas ir jų vietoje uždėjimas olandiškų čerpių aiškiai rodė, kad pamatai praeityje

buvo remontuoti. Inž. D. Zavackienės nurodymu buvo leista iš žemės iškelti pamatų betoną apie 20 cm. Nurodyta jį išvesti neprakišant į lauką, bet tiesia linija su sienos plytų paviršiumi. Pamatai buvo atkasami dalimis po 100–120 cm. Palaidos pamatų dalys išvalomos ir atkertamos stačiu kampu į sieną. Buvo pasiekiami iki 140–150 cm gylio, kur pasirodydavo stambių akmenų eilės. Pasitaikė pajudinti ir gana stambius akmenis. Paviršutiniškai užmūrytas ventiliacijos angas teko atidengti. Ta proga buvo įeita į rūsius po bažnyčia. Rūsyje ties šonine šiaurine nava susikaupę daug smėlio. Galima manyti, kad ten jis pateko iš pogrindžio. 1964 m. šiaurinėje navoje grindų akmeninės plytos (50x50 cm) kiek įkrito vienoje vietoje (ties rūsiu), susidarė tarp plytų tušti tarpeliai, pro kuriuos pasirodė oro trauka. Taigi ištekėjo pogrindžio smėlis. Kituose rūsiuose yra žmonių griaučių, karstų likučių. Rūsiai vietomis užmūryti (2 pav.). Apvalytos supuvusios pamatų dalys buvo užpildytos betonu M100 su lauko akmenimis. Ties apsidės centru, 80 cm nuo sienos, stovėjo subrendęs klevas, kaip vėliau iš kelmo apskaičiuota, 57 metų amžiaus. Jis kliudė pamatų atkasimui ir dėl to buvo iškastas. Šaknys

4 pav. Ties apsidės centrine dalimi atkastas senasis vandens nutekėjimo kanalas. Šiuo metu jau sunaikintas. 1965 m. P. Basčio nuotr.

Fig. 4. The remains of an old water drainage channel excavated in the central part of the apse. Now destroyed

ir pats kelmas buvo pilni akmenų (3 pav.). Kiek pakapojus šaknis, klevas raunamas lūžo. Teko iškapoti rankomis. Po kelmu atvalytas buvęs vandens nutekėjimo kanalas. (4 pav.). Latakas apie 20 cm pločio, 30 cm aukščio, sustatytas ir išgrįstas lauko akmenimis, apipiltas žemėmis. Jis buvo pilnas žemių ir šaknų. Jo kryptis – statmenai nuo absidos per kelį. Atkasus kanalą, pilnai paaiškėjo kadaisė buvusių pastato pamatų nusausinimo latakų padėtis ir nuolydžiai. Buvusio vienuolyno ir presbiterijos kampe (a) nuo cokolio iki buvusio latako – 84 cm. Šiaurinės šoninės navos ir presbiterijos kampe (c) – 75 cm. Prie absidos lanko – nuo cokolio iki buvusio latako (b) – 110 cm. Kampe šiaurinės šoninės navos (d) – 125 cm. Inž. D. Zaveckienės nurodymu, buvo stengtasi ventiliacijos angas atmūryti pirminėje padėtyje. Buvo dar išsilaukusiu pūrinių pavyzdžių buvusio vienuolyno kiemelyje. Angų aukščiai įvairūs – nuo 30 cm iki 70 cm. Į angas padirbta ir įmūryta

metaliniai grotai 14x14 cm tankumu. Tokių dar buvo buvusio vienuolyno kiemelio rūsių angose. Cokoliui atstatyti į pirminę padėtį, neturint senovinių plytų su nusklembtais šonu ar galu, buvo nutrinamos turimos senovinės plytos. Inž. D. Zaveckienės buvo leista karnizui panaudoti ir betonines vietoje pasigamintas plytas 150x30x80 mm matavimų, jas nudažant plytos spalva. Po pirmosios žiemos kai kurios karnizo plytos aprupėjo. Pamatų nusausinimo latakai dar nepakloti. Viena, reikėjo leisti susigulėti pajudintai žemei, antra, 1966 m. vasarą buvo užstatyta pastoliai bažnyčios stogo karnizų, langų remontui. Bažnyčios pamatų remonto darbams nurodymų suteikė inž. D. Zaveckienė, gyv. Kaune. Darbus atliko: Vladas Jakubauskas, gyv. Tytuvėnuose, Juozas Kučinskis, gyv. Tytuvėnų dūryno gyvenvietėje, Boleslovas Belaglovis, gyv. Tytuvėnų apylinkėje, Vaitkaičių km., Dzimidas, gyv. Ramoniškių km., Gužatis, gyv. Budraičių km., Vaičiulis Vladas, gyv. Budriūnų km. ir kiti talkininkai.

Šie užrašai labai pravertė 2015 m. tyrimų metu, nes buvo žinoma, kada ir iki kokio gylio

prie bažnyčios yra buvę atlikti žemės kasimo darbai 1964–1965 m.

1992–1993 m. bažnyčios ir vienuolyno teritorijoje tyrimus vykdė D. Baliliūnaitė. Žvalgomieji tyrimai vyko 1992 m. spalio ir 1993 m. gegužės mėnesiais. Tyrimų tikslas – nustatyti buvusią šulinio vietą uždarame vienuolyno kieme. Dalis šių tyrimų vyko dar prieš atstatant pastatus ir 2015 m. tyrimų vietų teritorijoje. Vidiniame kieme 1992 m. buvo tiriamos dvi perkastos (1 ir 2) bei geologinis šurfas 5. 1993 m. buvo tiriama perkasa 3.

1994 m. D. Baliliūnaitė tęsė tyrimus, siekdama nustatyti noviciato (XVIII a. pabaigoje) P ir R sienas bei ledainės vietą. Tyrimų metu buvo iškastos 8 perkastos, ištirtas 56,3 m² plotas. Dvi perkastos (7 ir 8) buvo tiriamos vienuolyno komplekso R dalyje, t. y. bažnyčios Š pusėje. Tyrimai vertingos informacijos nesuteikė, nustatytas pirminis reljefas.

5 pav. Plotas 1 bažnyčios Š pusėje iš Š 2015 m. R. Songailaitės nuotr.

Fig. 5. Ditch 1 on the N side of the church, as seen from the N. 2015

Nuo 1995 iki 2009 m. apie šiame objekte vykdytus tyrimus duomenų nėra. 2009 m. archeologiniai tyrimai vyko bernardinų vienuolyno restauravimo metu, pastatą pritaikant piligrimų centrui. Bendras tirtas plotas – 213,4 m². Prie vienuolyno R ir V fasadų atliekant pamatų hidroizoliaciją, ištirtas 58 m² plotas. Tyrimų metu nustatytas vienuolyno pamatų rišimo būdas, fiksuotas daugelyje vietų sunaikintas kultūrinis sluoksnis. Prie V fasado rastas 15–20 cm storio juodžemio sluoksnis su XVII a. puodyninių koklių bei žiestų puodų fragmentais (*ATL 2009 metais*, V., 2010, p. 285–289).

2015 m. detaliųjų tyrimų metu atkasti pamatai jau buvę iš dalies hidroizoliuoti, buvo paklotas gofruotas lauko drenažo surinkimo vamzdis. Ar vykstant šioms darbams apie 2008–2010 m. buvo vykdomi archeologiniai tyrimai, informacijos nerasta. Bažnyčios pamatų atkasimo vietose apie 76 m ilgio atkarpoje buvo tiriamos 4 atkarpos (plotai). Detaliųjų tyrimų metu nustatyta, kad nuo bažnyčios pamatų iki 2 m pločio visu perimetru yra vykę žemės kasimo darbai (5, 6 pav.), todėl fiksuoti supiltiniai sluoksniai, tarp kurių rasta pavienių XVII a. I pusės – XX a. radinių: koklių fragmentų, langų stiklo šukių, figūrinių plytų duženių.

Atkarpoje 1, 1,5–1,7 m atstumu nuo bažnyčios Š fasado, 50 cm gylyje rastas anksčiau vykdytų žemės darbų metu apnaikintas *kapas 1*. Preparuojant nustatyta, kad medinio karsto plotis 40 cm, išlikęs ilgis 1,2 m. Karsto kojūgalis (P dalis) nukastas ankstesnių žemės kasimo darbų metu. Mirusysis buvo palaidotas aukštiečninkas, galva orientuota 85° Š kryptimi, kiek pasukta į kairę pusę. Iš išlikusio kairės kojos 42 cm ilgio šlaunikaulio galima būtų spręsti, kad mirusiojo kojos tiesios. Abi rankos nežymiai sulenktos per alkūnes ir plaštakos sudėtos

6 pav. Plotas 2 bažnyčios Š pusėje iš V 2015 m. R. Songailaitės nuotr.

Fig. 6. Ditch 2 on the N side of the church, as seen from the W 2015

dubens srityje. Galvos, rankų bei kaklo srityse įkapių nerasta. Karsto dugno mediena gana gerai išlikusi. Kapavietės aplinkoje geležinių vinių nerasta, o iš preparuoto karsto formos panašu, kad tai buvo skobtinis ažuolinis karstas. Šalia, 50–60 cm gylyje atidengti *kapo 2* pavieniai kaulai. Išlikusios kapavietės dydis 70x60 cm. Preparuojant rasti likęs kairės kojos šlaunikaulis bei dešinės rankos kaulai. Visas kapas permaišytas. Rasti 3 apdirbti titnago gabaliukai bei figūrinės plytos fragmentai. Žinant, kad bažnyčios rūsiuose buvo laidojama ir juose iki šiol yra dar išlikusių karstų liekanų, didelė tikimybė, kad XVIII a. pabaigoje vykusių rekonstrukcijų metu jie galėjo būti iš rūsių perlaidoti prie baž-

nyčios. 1965 m. pamatų remonto darbų fiksacijoje taip pat yra užsiminta, kad rasta pavienių kaulų, o rūsiuose yra karstų liekanų bei žmonių griaučių. Jei 2 m pločio atkarpoje nuo bažnyčios į Š pusę būtų buvusios kapinės, tai palaidojimų būtų rasta daugiau. Be to, nepanašu, kad XVII–XVIII a. mirusieji būtų laidojami 50–70 cm gylyje. Rastų kapų fragmentai su kitais supiltinėje žemėje rastais žmonių kaulais perduoti klebono žinion perlaidoti į kapines.

Tirtoje atkarpoje 4 vienuolyno vidiniame kiemelyje, 60–70 cm gylyje rasti 0,8–1 m pločio, 40 cm storio mūrinių pamatų fragmentai. Jie Š pusėje remiasi į bažnyčios pamatus, o jų tęsiniai yra į P pusę už tirtos atkarpos ribų (7 pav.).

7 pav. Plotas 4 vidiniame kieme ties bažnyčios P siena iš R 2015 m. R. Songailaitės nuotr.

Fig. 7. Ditch 4 on the church's S wall in the inner courtyard, as seen from the E. 2015

Tytuvėnų Švč. Mergelės Marijos bažnyčios ir bernardinų vienuolyno kompleksas (UK 925) yra valstybės saugomas, žinomas ir lankomas objektas. Įvertinus pastangas restauruojant šio objekto kilnojamasias vertybes, pastatų konservavimą, reikėtų konstatuoti, kad dar trūksta daug istorinių, archeologinių tyrimų norint išsiaiškinti apie šią vietovę iki vienuolyno ir bažnyčios statybos bei buvusias kapines.

The Tytuvėnai Church of the Blessed Virgin Mary and Bernardine Monastery

During August–October 2015, phase II: Exterior, of the project: Restoration of the Tytuvėnai Church of the Blessed Virgin Mary and its Adaptation for Public Cultural Tourism (Maironio St. 2A, Tytuvėnai, Kelmė District) was implemented. An excavation was conducted in connection with the laying of pavement around the perimeter of the church's grounds and the waterproofing of the foundation. 4 trenches (a total of 127.50 m²) were excavated.

The construction phases of the church and the Bernardine monastery complex occurred in 1619–1639, 1764–1788, and 1798–1801. During the Soviet era, the monastery buildings were used for an agricultural vocational school and secondary school boarding. The church regained control of the complex only after the restoration of independence.

During the 1992–1995 reconstruction and management of the monastery buildings, field evaluations were conducted by D. Baliliūnaite. The 2015 investigation yielded material about the 1964–1965 statements recorded by Fr Pranas Bastys, the Parish Priest during 1959–1970, about the church's foundation (Figs. 1–4). It was also determined that earthwork had also

been conducted around the church's foundation in later years (Figs. 5–7). Two partial burials without grave goods were found (but not dated). Some 17th–20th-century artefacts were found in the fill.

Justina Stankevičiūtė

Augustinų vienuolyno teritorija Vilniuje

2015 m. KVP Vilniaus senamiesčio (UK 16073) teritorijoje, istoriniame Rusų (rusėnų) mieste, Augustinų vienuolyno teritorijoje, Bokšto g. 15 / Savičiaus g. 17 sklype 2015 m. gegužės–lapkričio mėnesiais buvo vykdomi detalieji tyrimai ir žvalgymai. Jų metu sklypo Š dalyje detalieji iširtas 61,55 m² dydžio plotas (tranšėja 2 ir plotas 1), o Bokšto gatvėje ir sklypo P dalyje žvalgytas 92,5 m² dydžio plotas (tranšėjos 6–9 ir duobės 1–2).

Sklypas tyrinėtas jau ketvirtą kartą. 2011 m. žvalgomuosius tyrimus atliko L. Girlevičius. Vienuolyno R korpuso rūsyje ir kieme iširtas 16,6 m² plotas. Tyrimų metu po supiltiniais XIX–XX a. sluoksniais tirti XVI–XVII a. sluoksniai su to meto radiniais, o pastato viduje tirtuose šurfluose aptikta pavienių žmonių kaulų iš suardytų kapų (*ATL 2011 metais*, V., 2012, p. 311–316).

2013 m. sklypo Š dalyje apie 1,1 m gylyje D. Antropikaitė aptiko kapus. Mirusieji orientuoti galvomis į Š, kojomis į dabartinę bažnyčią. Tyrimų metu aptiktus mūrų fragmentus bei palaidojimus archeologė siejo su XVIII–XIX a. į Š nuo dabartinės bažnyčios buvusiomis šventoriaus kapinėmis. Sklypo centrinėje dalyje, šurfe 3, po XX ir XIX a. sluoksniais, 1,8–2,7 m gylyje aptikti 6 kapai, palaidoti penkiais hori-

zontais. Mirusieji laidoti galva į V. Kapai preliminariai datuojami XVI–XVII a. Sluoksnio su palaidojimais apačia nepasiekta (*ATL 2013 metais*, V., 2014, p. 253–258).

2014 m. L. Kvizikevičius atliko detaliuosius tyrimus lietaus nuotekų sistemos įrengimo vietoje ir ištyrė vieną 190 m² dydžio tranšėją. Jis aptiko 1,25–3,6 m storio XVII–XX a. kultūrinį sluoksnį, nustatė, jog po supiltiniu XX a. gruntu nuo 0,8–1,5 m gylio yra susiformavęs XVII a. sluoksnis su XVI–XVII a. radiniais, kuris vietomis sunaikintas. Tyrimų metu rasta XV a. mūrinio rūšio liekanų. Sklypo P dalyje atidengti mūrai datuoti XVII–XVIII a. Jie susieti su čia stovėjusiu Augustinų vienuolyno P korpusu. Centrinėje sklypo dalyje toliau tyrinėtoms 2013 m. aptiktos kapinės. Iš viso rasta 19 kapų, iš kurių 12 buvo visiškai iširta ir iškelta. Kapuose rasta XVI–XVII a. monetų (*ATL 2014 metais*, V., 2015, p. 258–261).

2015 m. detalieji tyrimai vykdyti iki projekcinio 1,95–2 m gylio, jų metu tirtas XVI–XX a. kultūrinis sluoksnis. Sklypo Š dalyje 1,9 m gylyje pasiektas žemės – geltonas smėlis. Virš jo susiformavęs tamsiai pilkas sluoksnis, kurio struktūra rodo čia buvus dirbamus laukus. Šiame, ankstyviausiam, sluoksnyje aptikta XV–XVI a. datuojamų radinių: rombo formos įtvėriamasis strėlės antgalis (1 pav.), pilkos ir rudos

0 3 cm

1 pav. XVI a. sluoksnyje surastas rombo formos strėlės antgalis. J. Stankevičiūtės nuotr.

Fig. 1. The diamond-shaped arrowhead discovered in the 16th-century layer